

1477-1496
Kraków – Stolica królewska nad Wisłą
Jan K. Ostrowski

Kraków, widok od północy, drzeworyt z Kroniki świata H. Schedla, 1493

Jest rok 1477, rok bez wielkich i dramatycznych wydarzeń w polskiej historii. Jesień średniowiecza to jednak czasy bardzo pomyślne dla kraju. Na Wawelu trzydziestolecie rządów obchodzi król Kazimierz IV Jagiellończyk, jednocześnie wielki książę Litwy. Jego złączone unią państwa tworzą prawdziwe mocarstwo, na wschodzie sięgające przedpola Moskwy i morza Czarnego, na północy obejmujące Gdańsk i część Pomorza, odzyskane niedawno po trzydziestoletniej wojnie z Zakonem Krzyżackim. Dynastia Jagiellońska późno weszła w krąg polityki europejskiej i kultury chrześcijańskiej. Jeszcze ojciec króla Kazimierza, Władysław Jagiełło urodził się jako poganin, ale bardzo szybko potrafił zyskać sławę wzorowego władcy i rycerza chrześcijańskiego.

Kazimierz ma wszelkie podstawy, by z optymizmem patrzeć w przyszłość swej rodziny. Jego żoną jest od r. 1454 Elżbieta Habsburg, córka cesarza Albrechta II. Fizycznie ułomna, okazała się wybitną osobowością i prawdziwą matką królów. Z 12 dzieci, jakie urodziła Kazimierzowi, najstarszy syn Władysław jest już od r.

1471 królem Czech, a w przyszłości obejmie także tron węgierski, młodszy – Jan Albrecht, Aleksander i Zygmunt zasiądą kolejno na tronie polskim, Kazimierz zostanie świętym, a Fryderyk kardynałem. Przed dwoma laty, w r. 1475, Jadwiga, córka Kazimierza i Elżbiety została żoną ks. Jerzego Wittelsbacha, a ich wesele świętowane w Landshut stało się w Bawarii wydarzeniem legendarnym. Patrząc na liczne potomstwo król nie zna oczywiście jego smutnej przyszłości. Nie może też wiedzieć, że pozostało mu jeszcze 15 lat do śmierci w r. 1492, a tym bardziej nie może przewidzieć przełomowego w dziejach świata wydarzenia, jakie ma nastąpić w tymże roku. Odkrycie Ameryki, pozornie mało związane z sytuacją w Polsce, wywrze przecież na jej dzieje fatalny wpływ: choroby przywleczone z Nowego Świata w ciągu dwóch pokoleń wyniszczą kwitnącą dynastię. Jej ostatni męski przedstawiciel, król Zygmunt II August, wnuk Kazimierza umrze w r. 1572. Jest też mało prawdopodobne, by król Kazimierz dostrzegł niebezpieczeństwo fatalnego osłabienia władzy królewskiej w Polsce, z którym będzie się musiał borykać już jego syn Zygmunt I zwany Starym. Co prawda niebezpieczny proces rozpoczął się stosunkowo dawno. Już rozgrywki o tron polski po wymarciu dynastii Piastów w 2. poł. w. XIV przyniosły nadmierne przywileje dla szlachty, które poszerzał Władysław Jagiełło, starając się o pozyskanie stronników. Sam Kazimierz zrezygnował w r. 1454 z ważnych prerogatyw, starając się o poparcie szlachty dla wojny z Zakonem Krzyżackim. Dopiero jednak kolejne krótkie rządy jego synów i

kryzysy wywołane przez ich przedwczesne zgony przyniosły na przełomie w. XV i XVI fatalne w skutkach ubezwłasnowolnienie królów na rzecz szlacheckiego parlamentu.

Król Kazimierz rezyduje w zamku na Wawelu, wzgórzu dominującym nad stołecznym Krakowem i połączonym z nim we wspólny system fortyfikacji. Nie znamy widoków Krakowa z czasów jego panowania. Najstarszy z nich ukaże się dopiero w r. 1493 w »Kronice Świata« norymberczyka Hertmanna Schedla. Wiele z widocznych na nim elementów istnieje do dziś. W następnym stuleciu renesansowy poeta napisze, że Kraków jest miastem podobnym do lutni. Plan historycznej części miasta wciąż nieodparcie nasuwa to skojarzenie, w ramach którego Wawel odgrywa rolę główki szlachetnego instrumentu. Centralny plac targowy i otaczająca go geometryczna siatka ulic, wzorowana na rzymskim castrum, tworzą pudło lutni. Jej szyjka to najstarsza dzielnica o nieregularnym układzie ulic, położona pomiędzy miastem lokacyjnym a Wawelem. Kraków, miasto o prehistorycznej tradycji, siedziba władców polskich od połowy w. XI, uzyskał ów kształt urbanistyczny dzięki lokacji w r. 1257. Wyznaczony wówczas plan wchłonął część istniejących wcześniej dróg i budowli. Teren podzielony na regularne działki stopniowo wypełniał się budowlami publicznymi i domami prywatnymi. Od końca w. XIII, na miejscu pierwotnych obwarowań drewniano-ziemnych, wznoszono wokół Krakowa podwójny pierścień murów, które w okresie największego rozwoju były wzmocnione przez 47 baszt i 7 bram. Coraz

potężniejsze fortyfikacje Krakowa (jeszcze w r. 1498 zagrożenie najazdem tureckim przyczyni się do powstania artyleryjskiego fortu, tzw. Barbakanu) przez długi czas mają się okazać zbędne. Stolica padnie po raz pierwszy dopiero w r. 1655, w wyniku oblężenia szwedzkiego.

Z właściwym Krakowem sąsiadują miasta-satelity, założone w XIV w.: od wschodu Kazimierz, odgradzony od Krakowa odnogą Wisły i otoczony własnymi murami, a od zachodu nieobronny Kleparz. Ponadto poza murami rozwijają się liczne przedmieścia i osady rzemieślnicze. Miasto liczy ok. 10 tysięcy mieszkańców i cieszy się szerokim samorządem. Jego ludność jest zorganizowana w cechy i bractwa, czuwające nad życiem zawodowym, dbające o ich moralność i właściwe spełnianie pratyk religijnych. Regularnie prowadzi się szkolenie strzeleckie członków cechów, z których każdy jest odpowiedzialny za obronę określonego odcinka murów miasta.

PLAN MIASTA KRAKOWA

w obrębie okopów.

Achtbuden D. E. Friedlein in Krakow.

PLAN de la VILLE

de
CRACOVIE.

Cracovie chez D. E. Friedlein Libraire.

Znaczniejsze Budowle w mieście.
Batimens principaux dans la ville.

1. Kościół katedralny
2. do S. Panny Maryi.
3. do S. Anny.
4. do S. Piotra
5. do i klasztor Dominikanów.
6. do do Franciszkanów.
7. do do Reformatorów
8. do do Marków.
9. do do Piarów
10. do S. Ducha.
11. do S. Jana i klasztor Zakonnic.
12. do S. Tomaza do do
13. do na Grobli do do
14. do S. Barbary.
15. do S. Wojciecha
16. do S. Michała
17. do S. Józefa i klasztor Zakonnic.
18. do S. Andrzeja do do
19. do S. Jakiego
20. do ewangelickie
21. do unijacki.
22. Pałac Biskupów Krakowskich.
23. Senat Rządzący i Trybunał.
24. Dyrekcya Policy
25. Collegium Jagiellońskie i Biblioteka
26. do fizyczne
27. do prawnicze
28. do malarstwa i rzeźbiarstwa.
29. Drukarnia akademicka.
30. Bursa Jerozolimska.
31. do Juris-peritorium.
32. Lycyum S. Anny.
33. Szkoła Techniczna
34. Dom ubogich i szpital.
35. Szpital obłąkanych
36. Koszary miłczy
37. Dom poprawy
38. Teatr stary
39. do nowy.
40. Sukiennice
41. Oberża Kłocka
42. do Seydłowskiego
43. do Lipyńskiego

Znaczniejsze Budowle na Przedmieściach
Batimens principaux dans les Fauxbourgs.

- na Smoleńsku.
44. Kościół S. Krzyża
- na Piasku.
45. Kościół i klasztor Kapucynów
46. do do Karmelitów
47. Młyny dolne } rządowe.
48. do górne }
- na Kleparzu.
49. Kościół i klasztor Wsczytek
50. do S. Fłojana
- na Wesoły.
51. Kościół i klasztor Karmelitów
52. do do Siostr Miłosierdzia
53. do S. Mikolaja
54. Kłinnika
55. Obserwatorium i ogród botaniczny.
- na Stradomiu.
56. Kościół i klasztor Bernardynów.
57. do Misionarzy i Seminarium
58. Dom pocztowy.
- na Kazimierz.
59. Kościół i klasztor Paulinów
60. do do Augustyanów
61. do do Bazego-Gała
62. do do Tynitarzy (dził Bonifratrów)

Objaśnienie Znaków.
Explication Signes.

	Budowle duchowne
	do rządowe
	do akademickie
	do prywatne.

Podzielniki. Echelles.

in Saznach Wiedeńskich. In toises de France.

in Metrach. En mètres.

Kraków i dziela
Wita Stwosza
Plan miasta Krakowa.
Rycina Heinricha
Kliewera według rysunku
Teofila Żebrowskiego,
1836; 37,5 x 46,5

- 1 Kościół Mariacki
Ołtarz Mariacki, 1477-1489
Krucyfiks, 1491
- 2 Wawel, Zamek królewski
Nagrobek Kazimierza IV.,
1490-1492
- 3 Kościół Dominikanów
Płyta nagrobkowa Filipa
Buonacorsi (Kallimacha), 1496
- 4 Rynek Główny z
Sukiennicami
- 5 Uniwersytet
- 6 Ulica Poselska z domem
Wita Stwosza, 1481-1496